

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

DEĞİRMENLİK, BAĞLIKÖY, PAŞAKÖY, KALKANLI KÖYLERİ AĞIZLARI (METİN-DİL İNCELESİ-SÖZLÜK)

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

HATİCE DİREK
980096

Danışman:
Yar. Doç. ESRA KARABACAK

LEFKOŞA 2002

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
GİRİŞ.....	IV
METİN.....	1
DİL İNCELEMESİ.....	26
_SES BİLGİSİ.....	27
_ŞEKİL BİLGİSİ.....	40
SÖZLÜK.....	50
SON SÖZ.....	53
BİBLİYOGRAFYA.....	54

ÖN SÖZ

Bu çalışmada G. Magosa, Limasol ve Güzelyurt bölgelerindeki Değirmenlik, Paşaköy, Bağlıköy ve Kalkanlı köylerinde konuşulan ağızlar üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Giriş bölümünde Kıbrıs ağzı hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Metin bölümünde yapılan söyleşi burada incelenen yöre halkıda bilgi vermiştir. Bu metinler adı geçen bölgede yapılan, bu bölgelerin dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Dil incelemesi bölümünde ses ve şekil bilgisi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Türkiye Türkçesi ile Kıbrıs ağzı karşısında karşılaştırma yapılarak ses ve şekil farklılıkları belirtilmiştir. Ayrıca isim hal ekleri, iyelik ekleri, fiil zamanları, zarf fiiller, sıfat fiiller ve soru kavramı incelenmiştir. Bu çalışma Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi (İstanbul, 1977) ve Erdoğan Saraçoğlu'nun Kıbrıs Ağızı (Lefkoşa, 1996) adlı eserinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Son bölümde ise derlenen metinlerde geçen ve Türkiye Türkçesinde kullanılmayan kelimelerden oluşan bir sözlük hazırlanmıştır. Sözlükte geçen yabancı kelimelerin hangi dilden alıntı oldukları belirtilmiştir. Türkçe kelimelerin yanına kısaltma konulmamıştır. Bu tarz çalışmalar derlenerek Kıbrıs ağzının kapsamlı bir sözlüğünün meydana getirilmesi mümkün olabilecektir.

Bu çalışmam sırasında benden yardımlarını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Dr. Esra KARABACAK'a ve metinlerin hazırlanması sırasında görüşme yapmayı kabul eden Şerife Güven, Edip Canşıl, Nevber Haki ve Remzi Yakar'a teşekkürlerimi sunarım.

Hatice Direk

Lefkoşa, 2002

GİRİŞ

Kıbrıs Adası Doğu Akdeniz’de ticaret yollarının üzerinde bulunması,zengin maden yataklarına ve yumuşak bir iklime sahip olması bakımından Akdeniz’den çıkar elde etmeyi amaçlayan pek çok devletin istilasına uğramıştır.Bu istilalar sonucu Kıbrıs adası da pek çok kültüre şahit olmuştur.Bu devletlerin ve milletlerin kültürüne Tanıklık eden Kıbrıs adasının bu değişmelerden etkileşimi sonucu kendine özgü yeni bir dil meydana getirdiğini görmekteyiz.Bu değişimler Kıbrıs’ın1571’de Türkler’in fethiyle alınması sonucunda Anadolu’nun çeşitli yörelerinden gönderilen atalarımızın,ağız özelliklerini burada yaşatmalarıyla da devam etmiştir.

Bu değişim ve gelişimin etkisiyle Kıbrıs Adasında Türkiye Türkçesi içinde ses ve yapı bakımından görülen yöresel küçük ayrılıklarla Türkiye Türkçesine bağlı olan Kıbrıs ağızı ortaya çıkmıştır.

Yapılan bu çalışmada Türkiye Türkçesi’nin yazı dili olan İstanbul Ağızı esas alınarak Kıbrıs Ağızında görülen ses değişiklikleri kelimeler üzerinde karşılaştırmalı olarak gösterilmiş,şekil bilgisi de Kıbrıs Ağızında olan şekilleriyle karşılaştırmalı olarak verilmiş ve son olarak da derlenen metinlerdeki kelimeleri içeren bir sözlük hazırlanmıştır.Bu çalışmalar yapılırken Erdoğan Saracoğlu’nun Kıbrıs Ağızı(Lefkoşa,1996) ve Muharrem Ergin’in Türk Dil Bilgisi(İstanbul,1977) adlı kitaplarından yararlanılmıştır.

METİN

I

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyadı: Mustafa Abdullah

Yaş:75

Yöresi: Larnaka

1926 da Dohni'de doğdum, ama Larnak'da yaşadım.Onda evlendim. Ev sahibi, iş sahibi oldum, para gazandım. Onda herkes severdi beni, onnarı .

Dört gardaşdık, en büyükleri benidim. Anam babam reşberidi. Kövdeki en büyük davar bubamınıdı. Hisabet 300 baş davar varıdı. İlkokulu kövde okudum. Girne'de İngiliz okulu varıdı. Hıgh school, ortaokulula, liseyi onda okudum. Bitirmeden savaş çıktı, okul Lefkoşa'ya daşındı, gidemedik.

Daha ilkokuldaydım, hayat mücadelesine başladık.Fidan yetiştirirdik da satardık köylülelere.

15 yaşımıdaydım Kıbrıs Gönüllü Guvvetlerine gayıtlardım.Asgere gaydoldum. Yaşım güçüğüdü diye almadılar,sonra yalan söyledim, böyüddüm yaşımı da gaydoldum.

6 ay Polemitya'da ders yaptık. Ondan Lefkoşa Havaalanı'na becayiş olduk. Ondan artık başladık 3 ayda bir bir yer değıştirmeye,Boğaz'ın Beyaz Evi, Gülseren hep bizim bölükleridi. Zor gelirdi, talimliydi bizim asgerliğimiz. Tangımız varıdı, tesisatlı asgeridik aslından

1943'de gaydoldum dış asgeri birliğine Alamanlar kaçınca Mısır'dan gönderdiler bizi ora.Beni gandırıldılar, dediler, " yazılda dışarıda hayat var", gaydolduk obir recimente. Mısıra, gidiğimiz zaman harp yoğudu. Ondan bizi İtalya'ya yolladılar, harbın içine gece yeycek, cepane daşırdık cepheye, 1.5 sene İtalya'da galdım. Çizme denen yerden ta yukarı gadar çıktık Memleketi çok özlerdim. Çocuğuduk, golay mı ateşin içinde hergün. Toplar, tüfekler, hergün ölüler, yaralılar görürdük. Ondan kerli 1947'de Kıbrıs'a geri geldik. Bir hafda hep uyudum, yaddım, annem babam ferah eddiydi çok. Yedirir, içirirlerdi beni, benda uyurdum. Hemen Dikelyada iş buldum. Hiç ikiletmedi İngiliz.

1947'den sonra Yeşilada yazozlarında işledim. Arman Ratip'in babası Mehmet Ratip,İsgele'de Diş Fabrikası'nın yanında Yeşilada Gazozlarını gurdu. 1955'e kadar devam eddim fabrikada. O Bafdaydı deyi fabrika da benim idaremdeydi. 1955'den soğra Coca Cola çıkdıydı. Bambayan'ının ortak olunca Mehmet Ratip, Lefkoşa'ya giddim bir müddet onda çalışdım. 1956' da döndüm İsgele'ye Teşkilata yazıldım. Polisin da garajında görevliydim. 1959'da tekrar cumhuriyet gurulunca asgere girdim.

Biz asgerdik diye, asgeri esir gaydedildik. Bütün Larnaka çıkarma beklerken esir düştük, 62 gün esir galdık ortaokulda İkinci Harekat başladığında mezarlarımız gazıldıydı. Rumlar hep silahlandı, üstümüze doğru gelirdi. Hepimizi öldüreceydi artık. Birleşiklertelsiz çekerdi Türk asgerine, iki uçak geldi, gurtardı bizi. Yoksa Sandalar köyü bizi hepimizi öldürüp gümeceklerdi.Hatta esir olduğumuzda, Gardeşi'den bir Rum çevirdi tüfegi üsdümüze, hepimizi darasın.O vakit Yunanlı teymen dedi gene''sen bunu öldürürsen, onnar da senin kardeşlerini öldürecek'' dedi. Rumoğlu da ''öldürdüler zaten'' deyince, ''Esir aldılar iki bin kişi,bunnarı sen

öldürürsan,onnar da bizimkileri öldürecek'' dedi, vazgeçti urumoglu. Böyle gurtardık yakayı.

Babam hep Kıbrıs'da böyüdü. Dedem Sudan'dan gelmiş neneminan,1918'de gelmiş veVali'nin gavazıydı.(koruma)

Çocuklarını getirdi, yerleştirdi. Ozaman serpesteydik verdiydi gene İngiliz, mal aldı, yerleşdi galdı. Bubam yavııcığdı ama gendini hep Kıbrıs'lı bildi.

Dondurmacılığa Başlaması.

Ben 1956'da Yeşilada Dondurmalarını gurdum gendime, polisliğinen beraber götürürdüm dondurmacılığı.

1959'da Cumhuriyet gurulunca ben asger yazıldım tekrar, dondurmacılığı hiç bırakmadım. Dondurma işi 1992'ye gadar sürdü. Yanımda çok adam çalıştırdım. Hüseyin İnce de yanımdaydı. O okudu kimyager oldu. Şimdi adanın en eyi dondurma yapanlarındandır.

İsgele'nin içinde dört dene bisikletim vardı.Üsler benden alırdı,Rumlar benden alırdı. Eyi para gazandım bu işden Hasan dedenin yanına evimi yabdım. Oyanda galsayıdım Lord olacağdım.

Evlenmesi:

1957'de aldım Pembabanı,30 yaşındaydım. Çok eyi evhanımıydı, rahmetlik. O zaman bir agrabam istedi alsın beni da gideyim Türkiye'ye. Annem bırakmadı, düşdü peşimegeldi Larnaka'ya Sağra Kazım'ın Haticabayanan anam bir oldu, aldılar bana Pembeabanı. Gördük birbirimizi beyendik, aldık Şimdiki gibi deyildi bu işler o zaman. 53 sene beraber yaşadık. Çocuğumuz olmadı,düşük yapardı Pembeaban, bırakmadı doktor. Biz da bir gız aldık, gızımızdan çok sevdik, böyüddük. Sevgimizi ona verdik.

Pembaban çok yardımcıydı bana. Dondurma şuruplarını alıştırırdım genne, sütlerin beraber hep o pişirirdi.

Emekli olduk artık doyacakık birbirimize derken, Pembe nenen acele ayrıldı dünyadan. Üç angonim vardır. Bir Mustafa var bizim torun, fasariya Pembe hem Fatoş da var. Gelirler ben giderim, çok da iyi bakarlar bana.Kimseye muhtaç etmezler sağ olsunlar.

Anlatıyor:

1941'de girdim asgere oşu yazıldım ne bazar ne de Cumartesi, sivilde de dondurmacılığımda hiç durmadan işledim. Tatil yapmadım.Hep çalışdım. Gariyi yollardım tatile Londura'ya ben durmaz çalışırdım 92'den bura bilirim tatili, en güzel günüm şimdidir ama Pembaban yok, çok şükür zamanında işledikda şimdi buluruk yiyelim. O iskele bundakından daha güzelidi. Denizi, gaveleri, barları varıdı. Aşık Ali şamişi yapardı. Balık avlardık, çok büyük panayırlar olurdu. Herkez akın ederdi deniz panayırlarına. Bir panayırdı 2 bin lira kazanırdım ben çok eyi paraydı o zaman.

II

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyadı: Şerife Güven

Yaş:72

Yöresi: Paşaköy

1929'da Pahna'da doğdum. Köyde 5-6 Türk aileleri vardı. Okul yoğudu gitmedim. Annem ebeyidi. Babam gasabçılık yapardı. Evel tahtar yoğudu. Köv köv gezerdi. Kim arasa giderdi. Gerek gavur gerek müslüman biz evde oturduk. Üç gardaşdık, en büyükleri benidim, abalarıydım. Bütün iş bana galırdı. İhtiyar bir dedeminan galırdım. Dedem köyün muktarıydı. 12 yaşında nişan oldum. Sekiz ay sonra nikah oldum. Bizim evel kızım sözümüzü alırlardı. Kapının arkasında durup sözümüzü alırlardı Yetkilin olayım nikahın gıyayım dellerdi, sorarlardı bize elli lira ağırlık yirmi lira nikah yanı elmaz yüzük, altın yüzük verillerdi. Nikahımız gıyılır, yemeğimiz yenirdi, çarşaf örtünürdük. Bize o nikahınan beraber çarşafı örterlerdi bize. Dört sene nikahlı kaldık, on altı yaşında evlendim. İlk geceden gebe kaldım. Dokuz aya çocuğumla girdim. Ben ev hanımıydım. Evimiz ayırdı, gaynanamıla oturmazdım. Ben ev garısıydım işlemezdim. Gocam beni baggala bile yollamazdı ayıbdı. Eskiden garılar dışarı çıkmazdı, çarşıdan geçerken yüzümüzü gözümüzü gapadırdık. Bizi erkekler görmesin, namahremidi, Birgün herif çorabım deliğidi gızdı bana ha bir çingı göründü, ha hepsi göründü ne farkededer dedi. Çoraplarımı yagdı, iki çift çorap aldı bana geldi.

Pahna'dan Piskobu'ya gelin geldim. Piskobu hem Türk kövüydü, Rumlar çok azıdı, göremezdik bile genjeri. Çocuk doğurduk dörrt dane, üç gız bir oğlan ettik. Herif fasura gider bahçaları suvarırdı. Ssuculuk ederdi. 1958'de gavur asgerleri çoğudu gorgdu. İngiliz üstlerinde polis yazıldı polis oldu. Kaç sene yaşadık işde onda. Onda bahçelerimiz vardı. Yeni dünya, erik, minaber, zeytin toplardı, satardı, yağımızı çıkarır küpümüze çıkarırdık. 74'de harb çıktı. Altı ay çadırlarda kaldık. İngiliz üstlerinde. Yemekhaneler kuruldu. Herkes gider yemek alırdı. Altı buçuk aydan sonra ağırutur hava alanından Adana'ya gittik. Adna'da Sabancı yurtlarında kaldık. Allah ömür versin

Şabancı'ya bize çok iyi davranıllardı. Ondan sonra Kıbrıs'a yolladılar bizi 10 gün Lefkoşa'da kaldık. Sonra dediler bize Paşaköy açıldı Paşaköye geldik ev buldug oturduk. Ondan sonra hep burada oturduk

Pazartesi olurdu bizim düğünümüz. Erkek çalgıcılar onlar erkek tarafında olurdu. Davulcularda erkek tarafında galırdı. Erkek çalgıcılar kör olurdu. Kadın çalgıcılar döplek çalırdı, hem zilli daire. Pazartesi yorganlar gatlanırdı, gelin evine giderdik. Salı gün gelin olurdu gelinin saçları daranırdı. Tellak varıdı gelin onarırdı. Çarşamba gün alaya giderdi. Buyday dövülürdü, herse yapılırdı. Hem erkek çalgıcıların dirseğine hem sağdıçların dirseğine hem buydayı götürenlerin dirseğine peşkir bağlanırdı. Perşembe gün doğmeler herse yapılırdı. Gelin gene alaya çıkardı ordan da güveyin evine giderdi.

Perşembe gecesigına gecesi olurdu. Gelin pembe geyerdi, gırmızı geyerdi. Erkekler görmesin deye camlara gazete gonurdu. Gına bizim hamamda olurdu. Gelin gınadan önce hamama gideridi ikanırdı. Gece de kına gecesi olurdu. Gelini kürsüye yüksek yere oturturlaridi. Yanına da birer sandalye gonurdu. Görümcesi ya da kız gardeşi otururdu. Gelin gınadan önce mumları yakış şadravan dönerdi gelin kürsüye çıkar otururdu. Gelini işlerlerdi.İşlemeden sonra gına goyallardı. Gınada çörek,hellim dağıtılırdı. Sonra gelini gınalallardı. Cuma günü de beyaz gelinlik geyerdi. Damadın turaşı olurdu. Gelin de guşanırdı. Gelin guşatmadan sonra hanaylı evden enerdi. Alaya gider. Gelin sağında ve solunda kadınlarınan alaya gideridi. Erkekler aradan ayrı gideridi. Alayda erkekler güreş yaparıdı. Oyunlar oynallardı. Sonra damat evine gider gapanırdı çiçeğile gelini beklerdi. Gelin düğün alayıyla çalgılarla damadın evine gidedi. Evin önünde oyun oynallardı tabak gıralardı gelin gapıyı çalıp damadın evine giderdi. Girmeden önce gaynana gelinin parmağını bala batırıp gaynananın donune sürerdi. Akşam namazında güveyi camiye giderdi. Namaz gılar mumlar dağıdıllardı. Sonra cami ahalisiyle damadı eve getirillerdi. Gapıda hoca duasını buyururdu. Sonra güvey gerdeğe goyallardı. Cuma gün sabah davullar gapıya gelir.gelin ongaracısı eve gelir gızlık alır anaya babaya gösterir bahşış toplardı. Gelin gene gelinlik geyer gelin olurdu. Evin önünde yemek yer oynallardı. Gelin ila damat el öper hediye alıllardı. Sonra herkes yerli yerine dağınırdı. Ertesi gün siyah ya da yeşil elbise geyer mubarekesi olurdu. Evini gezer ceyizini görüllerdi.

Anamıdı ebem, anam doğurdur du bizi. İlk çocum gızıdı. Adını keziban goyduk, anamın adıydı. Çocuk doğunca duzlallardı ikardık. Çocuklara bez yoğudu, goylum bezle belerdik genleri. Gundaklardık. Evel herkez çocuğune meme verirdi. Havanda pirinç döver ununu çıkarır muhallebi yapardı. Çocuğumuza 6 aylık olunca gınasını yapardı.

Beş gün yatardık galkmazdık. Ebe gelir galdırırdı. Lohusanın evinde yemek bişer hısım agrabaya yedirirdi. Gonu gomşu çağırırdık. Lohusa mevlid ile galkardı yataktan Mevrit okuturdug. Ebeyi herkes öderdi. On beşinde ebe lohusayı hamama götürür. İkardı. Kim datlı getirdiyse onları da hamama götürürdük. Tabağınan sabun verirdik gendilerine ıkanırdık sonra lohusa evine gelirdi. Çocuğun yatağına guran asallardı al basmasın diye başucuna gara saplı bıçak ya da makas gorduk. Sarı hem gırmızı dülbent gorduk. Bizim adetlerimiz çok güzelidi anam. Sonra biz geldik bura.

III

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Cemali Çelebioğlu

Yaş: 73

Yöresi: Bostancı

25 Aralık 1924 Yalova, eski adıyla Piskopu köyünde doğan Cemali dede anlatıyor.

Dokuz yaşında öksüz geldim. Ben ikinci sınıftan babam vefat eddi. Okuldan çıktık, çobancılık yapmaya başladım. O biddi, gevecilik yabdim, o da bitti ayakabı boyacılığı yabdim. Bekârlık hayatımda bunnarnan ağraşdım. Para kazanamadım bekarıkan. İki potin boyayıp bir gurus alacaydım, ne parası. Yalınayak bayramlar geçirdik oğlum. İşlemeyi beceririk deyi bu güne kadar dayandık. Haddinden fazla sıkı çekdik.

Esgiden dünürcülük yapıldı. Beyenir yollardın aylene, isdedirdin. 1939'da, harb zamanıydı. gıtlık vardı. Köyde ekmek yoğudu. Binerdim bisikletime, Gandu'ya gider ekmek satın alırdım. Gördüm gendini beyendim. Annemi yolladım, verdiler nikah olduk. Beş ay nikahlı kaldık, soğra evlendik. Düğün yapmadık, o güce sahip değildik zaten.

Bu kez Fetine neneye dönerek o günleri, Cemali dedeyi anlatmasını istiyoruz:

Biz o çarşafı, kapalıydık. Biz ekmek yapardık, onda görüp beyenmiş beni. Bize söz vermezlerdi, anne baba alacan derdi alırdı. Yok şimdi baggaldan alır gibi alırlar da gelirler. O zaman çok yakışıklıydı. Bak gene şimdi, 75 yaşında adam gene da yakışıklıdır.

Cemali dede evlilik sonrası başladığı ekmek kavgasını şu cümlelerle anlatıyor:

Pisgobu'da anam bir esgi ev verdi bize, tamir eddik, girdik içine 3-5 gurus kazanır, onnarı yerdik. Belesbidunan ova tarlalarında suvan söker, Limasol'e götürür satar, ekmek paramı kazanırdım. Bir ara da gavecilik yabdim.

Şükrü usdanın yanına girdim soğra o bağa şoförlük öğretdi. Onun yanında hem şoförlük, hem gevecilik yapıyordım. Üç gurus verirdi, sabahın altısından gecenin onikisine kadar işlerdim. 1950'lerde İngiliz asgeri gelmeye başlayınca üslere temizlikci olarak girdim. O zaman günde iki şilin kazanmaya başladım.

Altı sene geldim, soğra 1956'de Estatios Griakos'un yanına şoför girdim. Kampdan Limasol'e, Limasol'dan kampa asger taşıyordım. Maaş beş şiline çıktı, sağra beş liraya kadar yükseldi. 1955'lerde EOKA başladı, 63'e kadar Griakos'un yanında bayağı tehlikeli günner yaşadık.

1960'da Opel capitol bir araba aldım. Onunla beraber yolcu getirirdim piskobu'dan Limasol'e işimiz buyudu. Daha soğra bir van aldım Hilman. İngiliz asgerlerini taşıyordım Ricelya, Ağrotur, Limasol... piskobu'da yazıhane kuruldu, oradaydım. 1965'e kadar böyle devam eddi. 1965'deki olaylardan soğra o işden çıkmak zorunda kaldım. Özel gendim iş gurdum. Baf'a, Lefkoşaya dolmuşlar gibi sefer yapıyordım. Bu arada altı dane eddim arabaları, bir da elli gişilik bas aldım. Bas İngiliz'e işlerdi, üsdüne de şoför goydum.

1969 nihayetine kadar devam eddik ama Rumlar bizi rahat goymadı. İzinsiz diye günde beş-altı defa labort ederlerdi beni. Gücüm biddi, yazıhaneyi kapadım. Ondan karlı alış verişe durdum.

Beyrut ve Suriye'ye gider, eşya alır gelir satardım bunda. Uçakla gemiyle gider gelirdim. Piskobu'da Dükyan açıyordım, ziyade İngilizler gelir alış veriş yapardı. Bangadan para borçlandık, nihayedde onu da ödedik. Hanımınan Pazar, Pazartesi günneri köylere çıkar, eşyaları satardık. Güzel isdifade eddik bu işden.

1974 yılında piskobu'da çatışmalar sırasında yaşadığı bir anısını şöyle anlatıyor.

Ben ön hattaydım, oğlularım da sağda soldaydı. Gizler de evde anneleriynan. Ben oğlum Mehmed'i polisde bildirdim. Dört mevzi boşaldırdı, bir tek ben geldiydim. Rumlar da darayarak etrafı gelir, kaçdım ben de.

Bayrak direğinin dibinde bir mevzi vardı. Giddim oraya, oğluma çağırdım. Dedim''gartık baş edemeyik, siz de kaçın.'' Oğlum atladı yola, çok gitmedik, olduğumuz o mevziye havan topu düşdü. Eğer ben çağırmasaydım hepsi öleceydi.

Geldik eve, evlerimizdeki kiracıları da aldık, araba sığıdığı kadar dolduk içine İngiliz üslerine doğru giddik. Soğra İngiliz kampındaki bası aldım, yoldaki insanları toplayarak İngiliz asgerinin topraklarına götürdüm. altı ay kaldık kampda, soğra Adana'ya giddik, ondan da bura, Bosdancı'ya geldik.

İsdesem geçirdim İngiltere'ye ama istemedim. Bırakamadım buraları da gideyim. Gençlere doğruluğu, saygılı olmayı haggı olana haggını vermeyi öğütlerim. Sevgi- saygı çok önemli, bizim zamanımızdaki sevgi saydı çok başgaydı. Büyüklerimiz gavede otururken biz gaveye girmeye çekinirdik, ayaklarımız üsdüde atamazdık, yüzlerine bakarak sigara içemezdik. Şimdi o hürmet yok.

Hanımınan 56 senedir beraberik, çok memnunum. Evlatlarımdan da çok memnunum. Hepsini de çok hurmetlidir. Hepsini da hayırdoğam dutsun.

IV

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Nevber Haki

Yaş: 71

Yöresi: Bostancı

Anne, baba ve bir gızdan oluşan sirkeci ailesi çok fakir bir aileymiş.

Günün birinde anne ölmüş. Babası gızıyla birlikte daha zor günler geçirmeye başlamış.

Genç gız anasından galma bir ineğe bakarak, ayrıca bir terzi hanımın yanında çalışarak geçimlerini sağlamaya uğraşırlarmış.

Baba ve için çok zor geçen bu günlerde birgün gızın çalıştığı hanım gıza “babala benim evlenmemi sağlarsan, seni 40 yatak üzerinde yatırır, çok rahat günler geçirmeni sağlarım” demiş. Gızda gitmiş bunları babasına anlatmış. Yalnızlıktan sıkılan baba bu teklifi kabul etmiş ve terzi hanımla evlenmiş.

Yıllar sonra babasının bu terzi hanımdanda bir gızı olmuş ve birlikte yaşamaya başlamışlar.

Gız anasından galan ineği çok severmiş ve ona çok iyi bakarmış. Bundan kıskanan üvey ana ineği zorunan sattırmak istemiş o sırada sarayda ziyafet verecek olan padişah ineği satın almış.

Gız ineği satılmadan inekle gonuşmuş ve ne kadar üzgün olduğunu onu gurtarmak için elinden birşey gelmediğini ineğe anlatmış. İnek de ona üzülmemesini ve yardım etmek isterse bu ziyafetde onun etini asla yememesini, artan kemiklerini de tollayıp bir çukura gömmesini söylemiş. Bir müddet sonra da bu çukuru açmasını ve çukurdakilerin hepsinin gızın olduğunu tembih etmiş.

Gız ineğin söylediklerini bir tamam yapmış. Geçen zamanla üvey ana gıza garşı bir o gadar daha zalımlaşmış.

Bir gün padişah gızının düğünü için tüm gasaba halkını saraya davet etmiş. Bunu duyan gasabalılar büyük bir coşkuyla hazırlığa goyulmuş. Zavallı gız hep bu hazırlıklara seyirci galmış. Çünkü ne parası ne de giyecek bir şeyi varmış. Düğün günü herkes düğüne gidmiş. Gız evde yalnız, üzgün düşünürken ineğinin söylediği aglına gelmiş. Gidip çukuru açmış birde ne

görmüş. Çukurdaki etler, kemikler, birer elbise, elmas, yakut, inci daha neler olmamış mı? Hemen bunları almış ve içeri gidip gimseye görünmeden giyinmiş ve sarayın yolunu dudmuş.

Sarayın gapısını içeri girerken herkesi güzelliğiyle büyüleyen kız gomşu gasabanın prensinin de galbine girivermiş. Bu kızın kim olduğunu fısıldayarak birbirine soran gasaba halkı kızın fakir sirkeci gızı olduğunu anlayamamış.

Gız ineğin gendisine tembih ettiği saat gadar düğünde galmış, vaktın yanaştığını görünce bütün gasaba halkının hayretli bakışlarıyla ordan yavaş yavaş ayrılmış.

Vagdın dolmaması için eve goşmuş. Bir su arkını geçerken altın gaplı nalının birini suya düşürmüş. Onu sudan çıkaramamış ve orda bırakmış. Eve gelmiş aceleyle elbiseleri çukura goymuş, eskilerini geymiş ve esgi haline dönmüş.

Gızın güzelliği bir türlü ağılından çıkmayan gomşu gasabanın prensi gızı bulmak için herkesi seferber edmiş. Birgün gendi de gızı ararken tesadüfen su argında duran altın gaplı nalını görmüş ve onu ordan çıkarmış. Bu nalını çok iyi tanımış, çünkü gız o gece bu nalını giyermiş. Ertesi gün gasabaya adamlarıyla gidmiş, gapı gapı gezmiş nalını herkese giydirmeye başlamış. Gasabaya gidmeden önce köy halkına haber vermiş ki bu nalın kimin ayağına olursa prens o gızla evlenecekmiş. Bunun üzerine herkes büyük bir heyecanla prensin gelipte nalını geydirmesini beglermiş.

Sıra fakir gızında bulunduğu eve gelmiş. Üvey ana gızı önceden gümeste bulunan gazanın içine sağlamış. Zengin, fakir tüm evleri gezen prens gızı bir türlü bulamamış. Ayrılacakları saat dönmüş ve üvey anaya “evde bu gızınızdan başka gız yokmu” diye sormuş. Üvey anada “ tabi yok, benim sadece gördüğün bir gızım var” demiş. Orda bulunan horoz atılıp prene “Fatma’cık gümeste “ “Fatma’cık gümeste “ demiş. Hayretler içinde bir horozun gonuştüğünü gören prens hemen gümese goşmuş ve gümesdeki gazanı galdırmış. Güzeller güzeli aradığı gızı orda bulmuş. Hemen nalını ayağına geçirmiş. Gızın ayağına nalının gutu gibi oturduğunu görmüş ve sevincinden ona sarılıp alnından öpmüş.

Prens gendine yalan söyleyen üvey anayı ağır bir şekilde cezalandırmak istemiş ise de Fatma’nın onları affetmesi için yalvarmasıyla bağışlamış.

Prensle ata binen gız sarayın yolunu dudmuş. Prensın adamları da gızın müceferlerini de arabaya yüklemeye goyulmuşlar. Şaşgınlık içinde galan üvey ana gıza yaptığı kötölükleri düşünerek arkasından baka galmış.

40 gün 40 gece düğün yaparak evlenen Fatma geçirdiğı acı günleri geride bırakarak mutlu bir hayata başlamış.

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen: Remzi Yakar

Yaş:80

Yöresi: Bağlıköy

Zamanın birinde, bir kız, bir da oğlan varmış. Bunlar mekdebe beraber giderlermiş. Oğlan çok fakir, kız da gıral gızıymış. Birgün oğlan mekdebe gecikmiş gitsin, gızda bulmuş gendini yolda. "Aman ağam, akan sular durur durmaz kaçır beni" demiş. Bunun üzerine oğlan gıza "baban duyarsa beni idama verir" demiş.

Nihayet iki, üç,beş derken, bubası haber almış gızcağazın. Bir emir vermiş bu oğlanı öldüreceksiniz deye. Gız bunu duyar duymaz, hemen oğlana haber salmış. Oğlan sabahtan galktığında mektebe gitmemiş.

Dağlara bir yol almış giderken, bakmış bir ihtiyar oturur, köprünün üstünde. "Ne oğlum ne bu halin" demiş ihtiyar. Oğlancık, "dedeciğim" demiş, almış başından geçenleri bir bir anlatmış. İhtiyar "ne geldin bu dağlara be oğlum, buralarda büyük hayvanlar seni yerler, geri dön" demiş. Oğlancık bunun üzerine "ben gidecem gıral ını üzerine, bu işin peşini bırakmaycam" demiş. İhtiyar " Gıral seni asar oğlum" demiş. Oğlancık "varsın assın" demiş. İhtiyar bunun üzerine, oğlancığı alıp gıralın sarayına gitmiş. Gıral "kimdir ?" demiş. "bir ihtiyarınan, bir de oğlan" "Açın, girsinler içeri" demiş gıral. İçeri girmişler, ihtiyar durumu anlatmış gırala, gıralda bunun üzerine oğlanı güveyiliğe gabul etmiş. Oğlanınan, gızına kırk gün kırk gece düğün yapmış. Herkes hayretler içinde galmış, Gıral Topal Kâmil'in oğluna gızını nasıl vermiş deye.

Ben da bıraktım da geldim.

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Edip Canşı

Yaş: 47

Yöresi: Değirmenlik

Bir varmış bir yoğumuş, illallahtan başka kimse yoğumuş. Allahın gulları da çoğumuş. Adamın birinin üç çocuğu varımuş.

Adam :

- “ Ben da birini bulsamda bu çocuğumun birini versem” demiş.

Birgün gomşusunu çağırmiş.

- “Al bu çocukların birini, ben besleyemem” demiş gomşusuna.

Bunun üzerine gomşusu çocuğu alıp evine gitmiş. Gece yatmış ertesi gün gagmış. İhtiyarın biri elinde üç tahta egmeği getirip kapının önüne bırakmış ve kaçmış. Bu durum iki-üç gün aynı şekilde devam etmiş. Bu durumu gören çocuğun asıl annesi

-“ Bu çocuğun kısmetidir keşge vermeseydim. Yarın gidecem çocuğumu alayım” demiş.

Ertesi gün gitmiş gomşusunun kapısına,

- “Gomşu, gomşu “ deye çağırmiş.

- “Nesden” demiş gomşusu.

- “Çocuğumu isterim” demiş kadın.

- Veremem” demiş gomşusu.

- “Ama alacam, olmaz benim çocuğun kısmetidir senin yediğin ekmekler” demiş kadın.

- “ Olmaz veremem” demiş gomşusu.

Bunun üzerine kadın dönmüş geri evine gocasına durumu anlatmış.

- “Ben gider alırım” demiş gocası.

Adam gitmiş çocuğu alsın, yolda garşısına bir ihtiyar çıkmış, gendini evine davet etmiş.

- “Nere giden oğlucuğum” demiş ihtiyar.

- “ Aha bubacığım gidiyorum çocuğumu alayım bu evden “ demiş adam.

- “ Niye verdin oğlum çocuğunu ” demiş ihtiyar.

VII

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Hüseyin Güven

Yaş:54

Yöresi: Paşaköy

Eski zaman hükmünde bir gıral üç oğlu ve bunların bahçalarında da bir elma ağacı varmış. Bu ağaç senede bir elma edermiş üstüne; fakat dev gelir, elmayı her defasında keser gidermiş. En nihayet, gıralın büyük oğlu "gıdeyim bakayım" demiş "elmayı kimdir kesen". Gece olunca, feneri alıp eline, saklanmış ağacın altına, bir müdet sonra yukarıdan bir gara bulut elmayı kesip gitmiş. Babaları sabahtan sormuş "naptın" demiş. Büyük oğlu, böyle böyle mesele demiş. Nihayet ortancasıda gitmiş, o da bir hava kesmeden geri gelmiş. Bunun üzerine küçük oğlu "ben gideceğim" demiş. Küçük oğlu gitmiş o da ağacın altına saklanıp beklemeye başlamış. Gene yukardan bir gara bulut gelmiş, uzatmış ellini elmayı kessin, küçük oğlancık endirdiğinan gılcını devin elini kesmiş, dev elmayı kesmeden geri gitmiş. Güçük oğlan koşarak olanları, babasına ve kardeşlerine anlatmış. Sabah olunca, ağacın altındaki kan izlerini görmüşler; bunun üzerine, üç gardaş, gan izlerini takip ederek yola koyulmuşlar. Geze geze bir geyunun başına gelmişler. Büyük gardaşları "bağlayın beni eneyim aşağıya, aman yandım dersam, yukarı çekin" demiş. Bağlamışlar büyük gardaşlarını aşağıya indirirlerken, büyük kardaşları "aman yandım aman yandım" diye bağırmaya başlamış çekmişler yukarıya. Ortancası enmiş, o da öyle, onu da yukarı çekmişler. Ufak oğlan enmiş, abilerine "aman yandım dersam aşağıya indirin beni" demiş. Başlamış bağırmaya "aman yandım, aman yandım" dedik sonra aşağıya endirmişler gendini. Bir de aşağıya endiğinde ne görsün üç dane gıccağız. Gıccağız oğlanı görünce "sen kimsin, ne işin var buraşa" demişler. Oğlan başından geçenleri bir bir gıccağızlara anlatmış. Oğlanda onlara sormuş "siz ne ararsınız burada" diye. Gıccağızlarda oğlana "bizi dev geçirdi, bu geyuya getirdi, bizi yeyecek" demişler. Oğlan "sizi gurtaracağım, yukarıda abilerim var; sizi ipinan yukarı çekecekler" demiş. Oğlan büyük abisine seslenip, "aşağıda üç kız buldum" demiş "Birincisini yollayıyorum, bu senin, ikincisi diğer abimin, üçüncüsüda

benim” demiş. Üçüncü kız oğlana “önce sen çık yukarı, sonra beni çek, yukardakiler sana birşey yapmasın” demiş. Oğlan “olmaz önce sen çık” demiş. Gız razı olmuş, ancak gızı yukarı çekmeden , gız oğlana biri badem gabuğunda, biri ceviz gabuğunda, biri fındık gabuğunda üç gelinlik vermiş. Eğer demiş, “başın sıkışırsa, bu gabuklardan birini, avcunun içinde ovuştur; o zaman, iki dane koç görecen, biri gara başlı, biri beyaz başlı. Eğer beyaz başlıya binersen çıkacan yer üstüne, gara başlıya binersen inecen yedi gat yer altına” demiş. Güçük gızı da yukarı çekdikten sonra. Abileri en güzel gızı, güçük gardeşin gendine ayırdığını görünce, gıskanmışlar ve güçük gardeşlerini yukarı çıkarırken, ipi kesmişler. Bunun üzerine güçük oğlan gabuklardan birini ovuşturmuş. Ovuşturduktan sonra, karşısında bir gara başlı, bir da beyaz başlı koç görmüş. Beyaz başlıya atlayım derkan, gara başlıya binmiş ve yedi gat yeraltına inmiş. Oğlan bir da ne görsün, başının üstünde büyük bir guş uçar. Guş oğlana “dile benden ne dilersan” demiş.

Oğlan “Ben gıralın oğluyum beni yeryüzüne çıkarırsan sana ne istersen veririm” demiş. Guş bunun üzerine bana “hak dedim su verecen, huk dedim et verecen” demiş. Oğlan bunun üzerine, gılinciynan bir hayle hayvan öldürmüş. Guşun sırtına bindikten sonra yukarı doğru havalanmaya başlamışlar. Guş “huk” demiş oğlan bir parça et vermiş. “Hak” demiş kendi suyundan biraz da su vermiş. Tekrar guş arka arkaya “huk huk” demiş. Oğlan bütün etleri bu defa vermek zorunda galmış. Guş yine “hak” demiş, oğlanın yanında et galmamış, oğlan bu defa, ayağında bir parça et kesip guşa vermiş vermiş. Guş eti aldıktan sonra, ağzının köşesinde saklamış. En nihayet guş oğlanı yeryüzüne çıkarıp, yere bıraktıktan sonra, oğlana, “gak yürü” demiş. Oğlan “ önce sen git” demiş, guş yine “ gak yürü göreyim seni” demiş. Oğlan ayağa galktığında bir türlü yürüyememiş. Guş ağzında sakladığı eti çıkarıp, oğlanın ayağına yapıştırmış. Oğlan bunun üzerine, dağ tepe yürümeye başlamış. Yolda garşısına bir çoban çıkmış, çobana “gel bura” demiş. Al sana bu gadar para, bana bir goyun bazla, derisini da bana ver” demiş. Deriyi aldıktan sonra başına geyip köye gitmiş. Gidip iş aramaya başlamış; bir terzinin yanında iş bulmuş. Terzinin zaten pek işi yokmuş, tavuklara, hayvanlara baksın diye oğlanı almış yanına. Bu sırada köyde, gıralın büyük oğlu evlilik hazırlıklarına başlamış, evleneceği gız, gelinliğini badem gabuğundan istemiş. Oğlan bunun üzerine babasına durumu anlatmış. Gıral

“Badem gabuğundan gelinlik olur mu?” diye diretmiş. Gız da demiş ki, “Eğer gelinliğim badem gabuğunun içinde olmazsa evlenmem”. O zaman gıral köyün bütün terzilerini çağırmış. Terzilere “Eğer bana badem gabuğunun içinde gelinlik getirmezsanız, hepinizin gafalarını uçuracağım”; Bir iki terzinin kafalarını kestikten sonra, sıra oğlanın çalıştığı terziye gelmiş. Terzi gara gara düşünmeye başlamış. Oğlan “ne düşünün usta” demiş, terzi böyle böyle mesele demiş. Oğlan bunun üzerine “ben yaparım” demiş. Terzi “alay eden oğlum, beniminan” demiş. Oğlan “alacan bir torba badem, verecen büyük gızını da bana, o gıracak ben yeyim, yapalım gelinliği” demiş. bütün gece gız gırmış, oğlan da yemiş. Sabahtan terzi gelir, “naptın ya oğlum” demiş. Oğlan “gırdım yedim, cart terzinin bıyığına, cart terzinin bıyığına”. Oğlan ondan sonra, badem gabuğunu çıkarıp terziye vermiş. “Al götür” demiş. O vakit terzi sevinmiş, bunu nasıl yaptın diye oğlana sormuş. Oğlan “sen orasına garişma bu bir sırdır” demiş. Terzida bunun üzerine badem gabuğunu alıp saraya götürmüş. O vakit küçük gıccağaz sevinmiş. Epey zaman geçtikten sonra ortanca gız evlenecekmiş, bir haber uçurulmuş terziye, ceviz gabuğunda bir gelinlik yapsın diye. Oğlancık bu defa terziden bir torba ceviz istemiş. Terzi bir torba ceviz almış. Terzinin ortanca gızı gırmış, oğlan yemiş. Terzi sabahtan galkmış, oğlan yemiş. Terzi sabahtan galktığında oğlana sormuş, “naptın?”. Oğlan da “gırdım yedim, cart terzinin bıyığına, gırdım yedim, cart terzinin bıyığına” demiş ve terziye ceviz gabuğunun içinde, gelinliği vermiş. Terzi gelinliği almış gene saraya götürmüş. Sıra gelmiş güçük gıza. Onunla da gıral evlenecekmiş. Terziye gene bir haber; bu defa findık gabuğundan bir gelinlik, hazırlamasını söylemişler. Terzi oğlana durumu anlatmış. Aman demiş oğlan “çok zor bu iş”, “kafa demiş celat”. Terziyi almış bir korku “Allah için olsun” demiş. Oğlan bunun üzerine “badem uzundur, cevizda biraz büyük, findık bu gadarcık, bunun içine gelinlik olmaz. Senin gafa cellat, ancak al biraz findık, ufak gızınıda ver yanıma, o gırsın, ben da yeyim” demiş. Gene sabahtan terzi, gızına sormuş “naptı” demiş. “Aman baba, hiçbirşey yapmadı, ben gırdım o yedi, cart terzinin bıyığına” demiş. Bu defa gıralman evlenecek en güçük gız, başından geçen bütün olayları krala anlatmış. Gıral büyük oğlu ile ortanca oğlunu çağırmış, onlara böyle bir şeyin olup olmadığını sormuş. Onlarda doğru olduğunu söylemişler. Bu defa terziyi saraya çağırıp; daha evvel yaptığı

gelinlikleri, nereden bulduğunu sormuşlar. Terzi da bunun üzerine, yanında bir oğlan olduğunu söylemiş. Gıral bunun üzerine, adamlarına haber salıp oğlanı, alıp getirmelerini söylemiş. Adamlar oğlanı alıp getirmişler. Gıral, güçük oğlunu görünce çok sevinmiş. Daha sonra büyük oğlu ile ortanca oğlunu bu yaptıklarından dolayı cezalandırmış.

Göçük oğlu ile güçük gıza da dillere destan bir düğün yapmış. Ölene kadar mutlu yaşamışlar.

Ben da bıraktım da geldim...

VIII

Derlenen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Ayşe Bostancı

Yaş: 62

Yöresi: Kalkanlı

Evvel zaman içinde, galbur saman içinde develer dellalıkan eski hamam içinde. Ben anamın beşiğini sallar bubama biberondan süt içirirdim. İşte o zamannarda bir memlekette bir gıral, bu gıralın da gızı vardı. Bu gıral isderdi gızını evlendirsın zengin ama yaşlı bir başga gıralınan. Ama gızı bu yaşlı gocaya varmak istemezmiş. Bubasına defalarılan söylemiş ama laf annamayınca mejburen gabul etmiş. Sonunda. Ancak evlenmenin gerçekleşmesi için üç şartı varımış. Yaşlı gıral bütün şartları daha duymadan gabul etmiş.

Birinci şartı altından yapılma, güneş gibi parlayan bir entari. İkincisi Gümüşden yapılma gökyüzü gibi parlayan bir entari. Üçüncüsü da her bir tüyü bir başga hayvandan, hayvannar öldürülmeden sökülüp yapılacak bir entari. Kürk yapılacak. Ben öyle bir kürk isderim der.

Yaşlı gıral yirmidört sahat dolmadan her üç isdediğini da hazırladıp gıza yollamış. Meğer gız zannedermiş da bunnarı yapamayacak da bu iş bozulsun. Artıg söyleyecek Lâfı galmadığı için gabul etmek zorunda galmış ama gene da yaşlı gırala varacağı için, için için maraz edermiş. Gendi gendine yemin etmiş ki ben bu yaşlı gıralın garısı olmaycam deye.

Düğünden bir gece evvel, yaşlı gıralın yapırdığı entarileri da alır ve sarayın yanındaki ormana gaçar. Tabii bu kaçmadan kimsesinin haberi olmadığı için yaşlı gıral böyle genç bir gızılan evleneceği için sevinir. Saraydakiler eylenecekler diye sevinir. Babası da gızı nihayet razı oldu deye sevinir. Yaşlı gızın dışındaki herkes bir vesile bulup sevinir. Halk da düğün ziyafeti yeycek deye sevinir.

Gız marazlı, gız çarasız. O geceyi bir ağacın govuğunda geçirir. Garannık olduğu için hiç kimse hiçbirşeyin farkına varmaz. Ama sabah olup etraf

ışyınca gızın o halini gören hayvannarın her biri bir tarafa geçer. Gız ne olduğunu bir türlü annamaz.

Öteki taraftan gızın babası sabah bir sevincinan gakar. Gider çalar gızın kapusunu. İlder sorsun gızına bakayım düğün başlamadan bişey idersa. Cevap yok. Belkim daha uyanmadı deye düşünür, bir daha çalar. Gene ses yok.. açar kapuyu bakar kimsesi yok.! Çok maraz eder.. güveye haber yollayıp durumu bildirir. O da çok maraz eder. Gızı her yerde arallar, ama bir türlü bulamazlar.

Öteki taraftan o sabah ava çıkan gomuşu memleketin padişahının oğlu hayvannarın kaçışdığını görünca merak etmiş ne oldu bu hayvannara da ürkdüler deye.. gider bakar ne görsün? Bir acayip gıllıklı gız. Almış gızı gendi sarayına götürmüş. Accıbaşıya demiş bu gızı mutfakda çalışdırsın. Gıza da dönmüş demiş;

- Senin adın da Alacalı gız olsun...
- Benda bir gıral gızıyım, nedir senin yaptığın?

Mecburi gabul eder söylenenleri. Ama biriki gün sora Alacalı Gız yüzüğünü padişahın yemeğinin olduğu tabağa gor, Prens sorar o yapıysa, o inkâr eder. Accıya sorar o haberim yok der. Prens garar verir gendi kimin yapıdığını bulacak. Gıllık değışdirir da etrafı gollar. O hafta sarayda bir balo olacak. Gız bir yolunu bulur da altın entarisini geyip gider baloya. Bütün gözler ona çevrilir. Kim ona kimsin, nerden geldin deye sorduysa da kimsesine cevap vermez. Gıralın oğlu bir başka ağşam gene balo tertipler bakalım ne olacag bu defa. Gız bu defa gümüş entarisini geyer da gelir baloya. Herkesin gözü onda, ama gene tanıyamamışlar geni. Ertesi gün da gerdannığını yemeğin içine atar. Prens bu gerdannığı hatırlar. Gıza sorar, o gene inkâr eder. Bir daha sorar, gene inkâr eder. O zaman oğlan der gıza;

-Bu gadar sens bu sarayda böyle şeyler olmadı. Sen geldiğinden buyana bunnar olduğuna göre yapan da sensin... gızda ses yok, seda yok... oğlan ısrar eder o cevap vermez. Ama oğlan annar ki kesin yapan gızdır. Üçüncü kez sorar oğlan. O zaman gız başından geçenleri annadır oğlana. O zaman kırk gün kırk gece düğün gurallar. Her gün kırk hayvan keseller, ocağa kırk gazan vurullar. Bütün halkı yediriller. Bir tabak herse da bana veriller. İçinden bir kemik çıkar. Kemiği yalayım derkan bir garga gelir;

-Gak.. gak der. Ben da gızdım kemiği gargaya fırlattım. Kemik gitti Halil İbrahim'in başına düşdü. Vurduđu yerdeki saçları döküldü. şindi kafası gabak mı gabak.. inanmazsan git da bak..!

IX

Derleyen: Hatice Direk

Derlenen-İsim Soyad: Edip Canşı

Yaş:47

Yöresi: Değirmenlik

Bir zamannar bir padişah varıymış. Bu padişah demiş ki;

-Kim benim basımı bulursa ona kızımı verecem. Kim bulacam deye gelir da bulamazsa onun da kafasını kesecem. Rüyasına gitmiş ki insan kellelerinden bir gonak yapsın. Düşünmüş bu gonağı nasıl yapsın da ağına bu bas işi gelmiş. Gidenner bası bulamazmış. O da başlarını kesermiş. Duyan gelmiş, gelenner bası bulamayınca başını kesdirmiş, padişah. Nihayet iki kafa daha isdermiş bitsin gonak. Ama artık gıynaşmazmış kimse gitsin.

Bir köyde da bir gocagarının iki oğlu varıymış. Biri akıllı biri deli. Gayet da fukaraymışlar. Deli durmadan ağasını dürtermiş gitsinner da padişahın basını bulsunnar.

-Oğlum demiş gene ağası, bu gadar adamın kafasını kesdiler da kimse bulamadı, biz nasıl bulacayıg?

Böyük oğlan ne söylemişse olmamış. Ufak oğlan altından girmiş, üsdünden çıkmış. Gabul ettirmiş ağasına. Belkim bu fukareligden gurtulullar. Bir gün düşmüşler yola. Ama güçük oğlan düz yoldan yürümezmiş. Hep yamaçlardan geçmiş.

-Oğlum demiş ağası, düz yol dururken neden o taraflardan geçen?

-Keyfim öyle isder da ondan, dermiş o da. Nihayet padişahın olduğu gasabaya yanaşmışlar. Bir eve misafir olmuşlar. Yeyip içdikden sora yatma vagdi gelmiş. Herkes yatmış, yatmaz deli.

-Be oğlum gel yat, dermiş ağası, yarın huzura çıkacayıg sarhoş gibi olmayasın.. Deli;

-Bana bir ip verin demiş, ben ip isderim. Deli bu, meram annamaz. Mejbur olmuşlar ip vermeye. Deli ipi almış merteklere asmış. Salıncag yapmış, bütün gece sallanmış. Sabahdan gakmışlar huzura gidecekler, deli gene başlamış...

-Bana iki dane yumurta verin, biri beyaz tavuğun, biri siyah tavuğun olsun... Onnarı da vermişler. Bu iki gardaş tekrar yola goyulmuşlar ve öğlen olmadan

padişahın huzuruna varmışlar. Önce ağası girmiş içeri. Bası bulamamış.

Padişah çağırılmış cellâdı kessin başını. Büyük oğlan demiş:

-Padişahım, sizin gonağın bitmesine daha iki kelle isder. Biz da iki gardaş gaddık beraber geldik. Bilirsak ikimiz da gurtulalım. Bilmezsak ikimizin da kafasını kesesiniz, gonağınız da tamamlanmış olsun. Bu fikir padişahın hoşuna gitmiş. Çağırın obirini da bakalım. Galiba böyün gonağı tamamlaycayık, demiş padişah.

Çağırılmışlar deliyi padişahın garşısına. Başlar padişah sormaya deliye;

-Ağşam nerde yattın sen?

-Ne yerde yattım ne gökde..

-Oğlum sen nerden geldin?

-Ne havadan uçdum, ne yoldan geldim...

bunun üzerine padişah gızını çağırılmış da memmelerini çıkartmasını söylemiş. O da çıkartmış...

-Eyi bak bakayım... bunnardan hangisi gızın, hangisi erkeğin? Deli goynundan yumurtaları çıkartmış ve padişaha.

-Bunnardan, hangisi gara tavuğun, hangisi beyaz tavuğun? Bu defa padişah gızına emretmiş anadan doğma soyunsun.

Gızı çırilçıplak olmuş. Padişah deliye dönmüş:

-Benim bubam reşber deyilidi, bu tarlaya bu evleği kim çekdi? Demiş... Deli hemen pantolonunu sıyırmiş ve

-Benim bubam da bahçeci deyilidi, buraya bu hıyarı kim egdi? Demiş deli. Padişah bakmış sorusuna soruylan cevap verir, arkasını ogşamış ve

-Tamam oğlum demiş, aradığım adamsın tam, gızım da padişahlığım da senin...

öyle memlekete, öyle adam lâzım demiş....

DİL İNCELEMESİ

SES BİLGİSİ

1-ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

1.Düz Ünlüler Arasında Görülen Değişiklikler:

a->e-

Ön ses:

ahali > ehali

masal > mesel

-a->-i-

İç ses:

çağırırılar>çığırırılar

-e->-a-

İç ses:

kardeş > gardaş

dersem> dersam

derken > derkan

benimle > benimla

giderken> giderkan

-e>-a

Son ses:

terzide >terzida

bende > benda

bahçe > bahça

-e>-i

Son ses:

iskemle > isgemli

i->e-

Ön ses:

iyi > eyi

inerdi > enerdi

ineyim > eneyim

-i->-e-

iç ses:

giyerdi > geyerdi

yiyecek > yeyecek

diye > deye

giydir > geydir

-i>-e

son ses:

hayli > hayle

-i->-ı-

iç ses:

fakir > fakır

zalim > zalım

vaktin > vakdın

-a->-ı-

iç ses:

çağır > çığır

2.Yuvarlak Ünlülerin Arasında Görülen Değişiklikler:

u- > o-

ön ses:

uğraştım > oğraştım

-u- > -o-

iç ses:

duvak > dovag

dua > dova

ü- > ö-

ön ses:

üvey > övey

-ü- > -ö-

iç ses :

büyük > böyük

kümes > kömes

yürü > yörü

3.Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

-u- > -ı-

iç ses:

kavur > gavır

4.Ünlü Benzeşmesi

a.İllerleyici Benzeşme

a-e > a-a :

kardeş > gardaş

şehir > şher

b. Gerileyici Benzeşme

ö-e > e-e :

öğlen > evlen.

ü-e > e-e:

üvey > evey

i-e > e-e:

yiyecek > yeyceg

giyecek > geyecek

5. Ünlü Benzeşmezliği

a-a > a-ı:

yatar > yatır

a-a > u-a:

baba > buba

ü-ü > ö-ü:

büyük > böyük

yürürler > yörüller

e-e > e-i:

şehir > şher

i-i > e-i :

iyi > eyi

e-e > e-a:

hemen> heman

a-a > e-e:

ahali > ehali

u-u > o-u:

unuttum > onuttum.

6. Ünlü Türemesi

ön ses:

rum > urum

iç ses:

vardı > varıdı

giderdi > gideridi

kezban > keziban

yoktu > yoğudu

nikahla > nikahıla

dedemle > dedeminan

gardaşdık > gardaşıdık

yoktu > yoğudu

ebeydi > ebeyidi

güzeldi > güzelidi

etmeyik > edemeyik

benimle > beniminan

son ses:

giderken > giderkana

koşarken > koşarkana

indirirlerken > endirirlerkana

7.Ünlü Düşmesi:

iç ses:

ne yaptın > naptın

yiyecek > yeycek

alacaksın > alacan

vereceksin > verecen

yiyeyim > yeyim

ne isden > nesden

ablalarıydım>abalarıydım

son ses:

aşağı > aşıa

8.Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

akıl > aglıma

alın > annı

9.Ünlü Uzaması

sonra > sora

bana > ba

10.Ünlü Birleşmesi

ne oldu > noldu

ne arar > narar

ne isten > nesden

11.Hece Düşmesi

kulağının > gulağının

uyumayalım > uyumaylım

yiyecek > yeycek

oradan > ordan

söyleyeyim > söyleyim

yiylim > yeylim

B-ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ:

1-Sert Ünsüzlerin Yumuşaması:

1) k- > g-

ön ses:

kalırdı>galırdı

katlanırdı>gatlanırdı

kına>gına

kırmızı>gırmızı

koyarlardı>goyallardı

kuşanırdı>guşanırdı

kuşatmadan>guşatmadan

kaynana>gaynana

kızlık>gızlık

kızdı>gızdı

kundaklardık>gundaklardık

kalkmazdık>galkmazdık

kuran>guran

kara>gara

koyardık>goyardık

korduk>gorduk

kıyayım>gıyayım

kocam>gocam
kapatırdık>gapadırdık
kendilerini>gendilerini
korktu>gorktu
kaldık>galdık
kuruldu>guruldu
kahveci>gahveci
kazanamadım>gazanamadım
kadar>gadar
kıtlık>gıtlık
kişi>gişi
kral>gıral
kılıç>gılınç
kabuk>gabuk
kat>gat
kalk>gak
kıracak>gıracak
küçük>güçük
karşı>garşı
kasaba>gasaba
kümes>gümes
kutu>gutu
kazan>gazan
kalbur>galbur
koşmuş>goşmuş

kadın>gadin

kabul>gabul

korku>gorku

kalmış>galmış

kırmızı > gırmızı

kardeş > gardaş

kapı > gapı

kuran > guran

kara > gara

koyardık > goyardık

kahve > gave

kuruş > guruş

-k->-g-

iç ses:

yokmuş < yoğmuş

eskiden > esgiden

eski > esgi

bırakmış > bıragmış

akraba>agraba

asker>asger

bakkal>baggal

yaktı>yagtı

başka>başga

keşke>keşge

vaktin>vagtın

saklamış>saglamış

şaşkın>şaşgın

-k>-g

son ses:

yapardık > yapardığ

yakardık > yakardığ

bulduk > buldug

toplardık > toplardığ

yatardık>yatardığ

2) p->b-

ön ses:

parmak > barmak

pişer > bişer

-p->-b-

iç ses:

yaptık > yapıdığ

-p>-b

son ses:

çorap > çorab

hep > heb

3) -s>-z

Son ses:

elmas > elmaz

4) t->d-

ön ses:

taşırdım > daşırdım

tutsun > dutsun

-t->-d-

iç ses:

işte > işde

etti > eddi

bitti > bididi

yaptım > yapdım

işten > işden

nihayette > nihayedde

üstüne > üsdüne

düştü > düşdü

gittik > giddik

istesem > isdesem

mektebe > mekdebe

isterim > isderim

vaktin > vagdın

gitmeden > gidmeden

yaktı < yagdı

-t>-d

son ses:

işten > işden

istersen > isdersan

ne yaptın > naptın

kızcağızın > gıccazın

ne istersin > nesden

aklına > aglına

2-)Yumuşak Ünsüzlerin Sertleşmesi

b->p-

ön ses:

balta > palta

3-)Sert Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler

-ç>-ş

Son ses:

kılıç > gılış

4-) Yumuşak Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler

1) -ğ->-v-

İç ses:

soğan: > suvan

2) -ğ->-y-

İç ses:

beğenir > beyenir

düğün > düyün

3) -n->-n-

iç ses:

onarırdı > onârırdı

kendini > gendini

aklından > aglından

bana > bana

gönül > gönül

4) -z>-g

son ses;

alırız > alırg

ŞEKİL BİLGİSİ

1.İSİM ÇEKİM EKLERİ

1.Datif (yönelme, yaklaşma hali)

-e/-a > -e/-a

kocasına > gocasına

oğlana > oğlana

saraya > saraya

dirseğine > dirseğine

alaya > alaya

hamama > hamama

yere > yere

camiyeye > camiyeye

eve > eve

yapıya > yapıya

anaya > anaya

oğluma > oğluma

2.Genetif (ilgi, tamlama hali)

-in/-in, -un/ -ün, -nın/ -nin, -nun/ -nün > -in/ -in, -un/ -ün, -nın/ -nin, -nun/ -nün

terzinin > terzinin

kapının > gapının

evin > evin

gecenin > gecenin

direğinin < direğinin

gelinin > gelinin

3.Yükleme (akuzatif) hali:

ı,i,u,ü, > ı,i,u,ü

çocuğu > çocuğu

ekmeği > egmeği

feneri > feneri

elmayı > elmayı

beni > beni

gelini > gelini

traşı > turaşı

kapıyı > gapıyı

güveyi > güveyi

ebeyi > ebeyi

4.Lokatif (Bulunma kalma hali):

-da/de, -ta/ -te> -da/ -de

bulsamda > bulsamda

şekilde > şekilde

senede > senede

kabuğunda > gabuğunda

köyde > kövde

terzide > terzida

evde > evde

çarşafta > çarşafda

tarafında > tarafında

hamamda > hamamda

sağında > sağında

olayda > olayda

evinde > evinde

dibinde > dibinde

kahvede > gavede

5.Ablatif (Uzaklaşma hali):

-dan/ den,- tan/ ten > dan/ den

yukardan > yukarıdan

sabahtan > sabahdan

geceden > geceden

eskiden > eskiden

çarşıdan > çarşıdan

kınadan > gınadan

kuşatmadan > guşatmadan

yataktan > yatakdan

okuldan > okuldan

bakkaldan > baggaldan

işten > işden

6. Instrumental (vasıta hali):

-n/ -le/-la > -la, -nan

indirdiğınle > endirdiğınlan

iple > ipinan

kılıcıyla > gılınıcıynan

benimle > benimnan

kralla > gralınan

ihtiyarla > ihtiyarınan

kızıyla > gızıyla

ahalisiyle > ahalisiyle

bunlarla > bunnarnan

onunla > onunla

7. Çokluk Ekleri:

-ler/ -lar > -ler/ - lar, ner/ nar

kullar > gullar

kardeşler > gardeşler

karılar > garılar

bahçeler > bahçalar

yorganlar > yorganlar

mumlar > mumlar

davullar > davullar

bayramlar > bayramlar

dolmuşlar > dolmuşlar

insanlar > insannar

Ayrıca Kıbrıs ağzında *ile* edatının yerini, ünlüden sora *-ynan*, ünsüzden sonra *-ınan/-inan, unan/-ünan* eklerini alır.

İle > *-ynan/-ınan /-inan /-unan /-ünan*

gerekçesi ile > *gerekcesiyınan*

evi ile > *eviyınan*

Kıbrıs ağzında genellikle *ile* bağlacının görevini, ünlüden sonra *ynan*, ünsüzden sonra da *-ınan /-inan- unan /- ünan* eklerini alır.

İle > *ynan /-ınan/ -inan/ -unan/ -ünan*

benim ile > *beniminan*

babam ile > *babamınan*

terzi ile > *terziynan*

2. İYELİK EKLERİ:

Teklik:

1.Şahıs: -m

2.Şahıs: -n > n

nuz, -nüz

Çokluk:

1.Şahıs: -mız, -miz, -muz, -müz

2.Şahıs: -nız, -niz, -nuz, -nüz > -nız, -niz, -

3.Şahıs:-ı,-i,-u,-ü,-sı,-si,-su,-sü

3.Şahıs:-ları,-leri

Kıbrıs ağzında iyelik eklerinin 2.teklik ve çokluklarındaki -n ünsüzü genellikle nazal n'ye dönüşür.

kahvem > gahvem

kahven > gahven

kahvesi > gahvesi

gelinim > gelinim

gelinin > gelinin

gelini > gelini

kahvemiz > gahvemiz

kahveniz > gahveniz

kahveleri > gahveleri

gelinimiz > gelinimiz

gelininiz > gelininiz

gelinleri > gelinleri

II.FİİL ÇEKİM EKLERİ :

1-ZAMAN EKLERİ :

1.Görülen Geçmiş Zaman

-dı /-di,-du /-dü,tı /-ti,-tu /-tü > -dı /-dı,-du /-dü

yaptım > yapdım

yaptın > yapdın

yaptı > yapdı

yaptık > yabdık

yaptınız > yapdınız

yaptılar > yapdılar

2.Anlatılan Geçmiş Zaman

-muş /-miş,-muş /-müş >-mıŝ /-miş,-muş /-müş

almıŝım >almıŝım

almıŝız >almıŝız

almıŝsın >almıŝsın

almıŝsınız >almıŝsınız

almış >almış

almıŝlar >almıŝlar

3.Geniş Zaman

-r /-ar /-er /-ır /-ir,-ur /-ür >-ıl /-il

gülerim >gülerim

güleriz >gülerik

gülersin >gülersin

gülersiniz >gülersiniz

güler >güler

gülerler >güleller

4.Gelecek Zaman

-ıyor /-iyor,-uyor /-üyor >-ıyor /-iyor,-uyor /-üyor

geliyorum >geliyorum

geliyoruz >geliyoruz

geliyorsun >geliyorsun

geliyorsunuz >geliyorsunuz

geliyor >geliyor

geliyorlar >geliyorlar

6.Gerekliklik

-meli /-malı >-meli >-malı

sevmeliyim >sevmeliyim

sevmeliyiz >sevmeliyiz

sevmelisin >sevmelisin

sevmelisiniz >sevmelisiniz

sevmeli > sevmeli

sevmeliler > sevmeliler

7.Şart

-se /sa > -se/-sa

alsam > alsam

alsak > alsak

alsan > alsan

alsanız > alsanız

alsa > alsa

alsalar > alsalar

8.İstek

-e /-a > -e /-a

koşayım > goşayım

koşalım > goşalım

koşasın > goşasın

koşasınız > goşasınız

koşa > goşa

koşsunlar > goşsunlar

9.Emir

Teklik:

1.Şahıs:-ayım,-eyim

2.Şahıs: _____

unuz

3.Şahıs:-sın,-sin,-sun,-sün

Çokluk:

1.Şahıs:-alım,-elim

2.Şahıs:-ın,-in,-un,-ün > -ın,-in,-un,-ün

-ınız,-iniz,-unuz,-ünüz > -ınız,-iniz,-

3.Şahıs:-sınlar,-sinler,-sunlar,-sünler

Kıbrıs ağzında emir 2.çokluk şahıs eki ve 3.çokluk şahıs eki nazal n (n) ile kullanılır.

Alayım > alayım

alalım > alalım

alın > alın

alsınlar > alsınlar

alasın > alasın

III. ZARF FİİLLER

-inca / -ince, unca / ünçe > -inca / -ince, -unca / -ünçe

gülünce > gülünce

-ıp / ip, -up / üp > -ıp / -ip, -up / -üp

alıp > alıp

-a / -e > -a / -e

gele > gele

-erek / -arak > -erek / -arak

yatarak > yatarag

-dığında / -diğinde > -dığında / -diğinde

sevdiğinde > sevdiğinde

-meden / -madan > -meden / -madan

görmeden > görmeden

-meksizin / -maksızın > -meksizin / maksızın

durmaksızın > durmaksızın

-alı / -eli > -alı / -eli

görelî > görelî

-ken > -kene / kana, -ken / -kan

tutarken > tutarken

IV. İSİM FİİLLER:

-mek / -mak > -mek / -mak

ağlamak > ağlamak

-me / -ma > -me / -ma

koşma > koşma

-ış / -iş, -uş / -ış, -uş / üş

kaçış > kaçış

V.SIFAT FİİLLER:

-en / -an > -en / -an

koşan > koşan(adam)

-ecek / -acak > -ecek / -acak

yapacak > yapacak(insan)

-er/-ar, -ır/-ir, -ur/-ür > -er/-ar, -ır/-ir, -ur/-ür

akar > akar(su)

-miş / -miş, -muş / -müş > -miş / -miş, -muş / -müş

sevmiş > sevmiş(insan)

-dık/-dik, -duk/-dük > -dık/-dik, -duk/-dük

bildik > bildik(yüzler)

-ası / -esi > -ası / -esi

yıkılası > yıkılası(dağlar)

-maz / -mez > -maz / -mez

gülmez > gülmez(adam)

-asıya / -esiye > -asıya / -esiye

ölesiye > ölesiye(sevgi)

VI.SORU

Türkçe'de soru kelime sonuna -mı / -mi soru eki eklenerek sağlanır. Kıbrıs Ağzında soru eki kullanılmaz, soru vurgu ile sağlanır.

gördün mü? > gördün

gittin mi? > giddin

anladın mı? > anladın

SÖZLÜK

-Kısaltmalar-

- ambeligu(Rum.) :** Bağlıköy
angoni (Rum.) : Torun
ağrotur(Rum.) : İngiliz üssü

-B-

- belesbid :** Bisiklet

-D-

- döplek :** Darbuka

-F-

- fasura(Rum.) :** Yahudi çiftliği

-G-

- gelin işlemek :** Geline takı takmak

gavaz (Rum.) : Koruma

-L-

lollo(Rum.) : Ahmak,şaşkın.

-M-

minaber (Far.) : Yeşil erik

mübareke(Far.) : Gelinin gelen misafirlere çeyizini göstermesi.

-P-

piskobu(Rum.) :Yalova

pahna(Rum.) :Limasol kazası,rum köyü.

-S-

saggo(Rum.) : Ceket.

-Ş-

şadravan dönmek :Gelinin etrafında yedi defa dönmek.

-Y-

yiro(Rum.) : Çevre, daire

zilligurti (Rum.) : konuşma,sus.

SON SÖZ

Bu çalışma G.Magosa, Limasol ve Güzelyurt bölgelerindeki Değirmenlik,Paşaköy,Bağlıköy ve Kalkanlı köylerinin ağız özelliklerinin üzerine yapılmış bir incelemedir.

Çalışmamız metin,ses ve şekil bilgisinden oluşan dil incelemesi ve sözlükten oluşmuştur.Ses bilgisi olarak ünlü,ünsüz değişmelerinin yanısıra ünlü türemesi,ünlü düşmesi,ünlü daralması,ünsüz benzeşmesi gibi ses olaylarının ön ,iç ve son seslerde meydana geldiğini görmekteyiz.Tüm bu ses olayları sadece kelimenin kök veya gövdesinde değil eklere de yansımaktadır.Yapım ekleri çok kapsamlı olduğu için çalışmanın dışında tutulmuştur.

Bugüne kadar Kıbrıs ağzının kapsamlı bir grameri ve sözlüğü yapılmamıştır. Bu tarz küçük ve kapsamlı çalışmaların derlenmesi ile böyle kapsamlı çalışmalat olacağı düşüncesindeyim.

Çalışmamda Kıbrıs ağzında oluşan şekil farklılıklarını göstermeye çalıştım. Aynı zamanda sözlük kısmında Türkiye Türkçesi'nde bulunmayan Kıbrıs ağzına özgü kelimeleri de derledim.

BİBLİYOGRAFYA

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1977.

SARACOĞLU, Erdoğan, *Kıbrıs Ağzı*, Ankara, 1992.

YORGANCIOĞLU, Oğuz, *Masallar*, Mağusa, 1998.